

Kürşat ALTINBAŞ

Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden 2003 yılında mezun olduktan sonra, 2004-2009 yılları arasında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde psikiyatri uzmanlık eğitimini tamamladı. 2012 yılına kadar aynı hastanede Raşit Tahsin Duyugudurum Merkezi'nde psikiyatri uzmanı olarak görev yaptı. Mart 2012'de Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde Yrd.Doç.Dr. olarak göreve başladı, 2014 yılında Doçent Dr. unvanı aldı ve Mart 2017'ye kadar aynı kurumda öğretim üyesi olarak çalıştı. 2017 yılında Selçuk Üniversitesi'nde göreve başlayan Dr.Altınbaş, duyugudurum bozukluğu tanımlı kişilerin takibinin yapıldığı Mazhar Osman Duyugudurum Merkezi'ni kurmuştur. 2020 yılında profesör kadrosuna atanan Dr. Altınbaş, Haziran 2023 tarihinde Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'ndaki görevinden ayrılmıştır ve akademik faaliyetlerini serbest olarak sürdürmektedir.

Dr. Altınbaş, 2009 yılında İngiltere'de Cardiff Üniversitesi'nde Short Term Fellow, 2010 yılında Amerika Birleşik Devletleri Minnesota eyaleti Rochester şehrindeki Mayo Mood Clinic'te Academic Visitor ve 2014 yılında Boston eyaletinde Harvard Üniversitesi Mclean Hastanesi'nde Research Fellow olarak çalıştı. Mart 2018'de Hollanda Maastricht Üniversitesi'nde "Reconstructing The Diagnostic Framework of Bipolarity" başlıklı tezi ile doktorasını tamamlayarak PhD unvanı aldı. 2022 yılı Haziran-Eylül aylarında Almanya Münih şehrinde LMU Klinikum Institute for Psychiatric Phenomic and Genomic bölümünde ziyaretçi akademisyen olarak çalıştı.

Dr. Altınbaş, Türkiye Psikiyatri Derneği, Bipolar Bozukluklar Derneği, GAGE-BD (Global Aging & Geriatric Experiments in Bipolar Disorders) ve ConLiGen (The International Consortium on Lithium Genetics) uluslararası konsorsiyumları üyesidir. TÜBİTAK Türk Tıp Bilimleri Dergisi'nde editör, Frontiers in Child and Adolescent Psychiatry ve Frontiers Mood and Anxiety Disorders dergilerinde bölüm editörüdür. 2022 yılında Dünya Psikiyatri Birliği (World Psychiatric Association) Duyugudurum Bozuklukları Birimi (Affective Disorders) başkanı seçilmiştir ve halen bu görevi sürdürmektedir. Hakemli dergilerde yayınlanan 100'dan fazla makalesi, ulusal ve uluslararası kongrelerde sunulmuş 100'den fazla bildirisi, dört kitap editörlüğü, ulusal ve uluslararası yazılmış 10'dan fazla kitap bölümü yazarlığı bulunmaktadır.

Sinan GÜLÖKSÜZ

Maastricht Üniversitesi Psikiyatri ve Nöropsikoloji Bölümü'nde ve Yale Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümünde Doçent Doktor olarak görev yapmaktadır. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesinden 2005 yılında mezun olduktan sonra, 2005-2011 yılları arasında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde psikiyatri uzmanlık eğitimini "İki Uçlu Bozuklukta TNF- α ve IL-6 ile Klinik Özellikler ve Lityuma Yanıt Arasındaki İlişki" başlıklı tezi ile tamamladı. Maastricht ve Floransa Üniversiteleri ortak programı olan affektif sinir bilimleri alanındaki yüksek lisansını (MSc) 2010 yılında tamamladı. Maastricht Üniversitesi'nde "Biological mechanisms of environmental stressors in psychiatry: the role of the immune system" başlıklı tezi ile doktorasını 2015 yılında tamamlayarak doktora (PhD) ünvanı aldı.

Dr. Gülöksüz'ün temel araştırma odakları; psikiyatride çevresel ve genetik faktörlerin davranışsal ve bilişsel fenotiplere çok boyutlu etkileri ve psikiyatride erken teşhis ve önleme alanlarıdır. Çalışmaları 200'den fazla hakemli yayın, 12 kitap bölümü ile sonuçlanmış ve Avrupa Psikiyatri Birliği (EPA), Dünya Psikiyatri Birliği (WPA), Merkezi Sinir Sistemi Avrupa Akreditasyon Komitesi (European Accreditation Committee in CNS) ve Biyolojik Psikiyatri Derneği (SOBP) tarafından ödüllendirilmiştir. Dr. Gülöksüz'ün Şizofreni Uluslararası Araştırma Derneği (SIRS) gibi mesleki kuruluşlarda devam eden aktif rollerinin yanı sıra Nature Mental Health Research ve Journal of Dual Diagnosis'ın Yardımcı Editörlüğü ve British Journal of Psychiatry, Frontiers in Psychiatry ve PLOS One'in Yayın Kurulu Üyeligi gibi editörlük görevleri de yer almaktadır.

Dr. Gülöksüz toplam bütçesi 10 milyon € olan AB Horizon 2021 projesinde "Gene Environment interactions in Mental health trajectoryS of Youth (Youth-GEMs)" Koordinatör Yardımcısı ve İş Paketi Lideri (Veri Çıkarım) olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda toplam bütçesi 1,5 milyon € olan ZonMw destekli projede "Outcome of Psychosis: Heterogeneity Explained by Long-lasting Individual Attributes (OPHELIA)" İş-Paket Lideri (Gen-Çevre Etkileşimi) olarak görev yapmaktadır.

Dr. Gülöksüz'ün ekibi, gen-çevre araştırmalarının bir sonraki aşamasını yürütmek için exposomik, genomik ve epigenomik verileri entegre ederek ruhsal bozuklukların önlenmesi ve yeni tedaviler için ipuçları sağlamayı amaçlamaktadır (Ayrıntılar için www.guloksuz.com).

E. Timuçin ORAL

Emekli öğretim üyesidir. 1984 yılında Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdikten sonra, Şavşat ve Arhavi' de pratisyen hekim olarak çalışmıştır. 1986 yılında ihtisasa başladığı Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde 1990 yılında Psikiyatri Uzmanı, 1995 yılında Doçent olmuş, 2005-2008 yılları arasında klinik şefi olarak çalışmıştır. 2000-2002 de Yeditepe Üniversitesi Tıp ve Dişhekimliği Fakültelelerinde Psikiyatri Dersleri, 2009-2015 yılları arasında da İstanbul Ticaret Üniversitesi Psikoloji Bölümünde lisans ve yüksek lisans ile Boğaziçi Üniversitesinde doktora dersleri vermiştir. 2013 yılında profesörlüğe yükseltilmiş olup, ulusal ve uluslararası dergilerde yüzün üzerinde makalesi, sekiz kitap bölümü, editörlüğünü yaptığı iki kitap ve e yazarı olduğu bir de kitabı bulunmaktadır. İstanbul Tabip Odası Onur Kurulu ile Türkiye Psikiyatri Derneğinin merkez ve İstanbul şube kurullarında üyelik yapmış, 2016-18 yılları arasında genel başkanlık görevini yürütmüştür. İlgi alanı ağırlıklı olarak Duyugudurum Bozukluklarının Tanı ve Tedavisidir.

© 2023 Türkiye Psikiyatri Derneği (Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında Türkiye Psikiyatri Derneği'nin yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.)

ISBN: 978-625-94011-0-2

TPD Yayınları Sertifika No: 46243

1. Baskı: Ekim 2023, Ankara

Baskı Adedi: 1000

Kitap Yayın Yönetmenleri

Kürşat ALTINBAŞ

Sinan GÜLÖKSÜZ

Esat Timuçin ORAL

TPD Yayıncılık Kurulu Adına

Kitap Sorumlusu

Selçuk ÖZDİN

Kapak Görsel Tasarımı

Arzu Defne AYDEMİR

Yayın Hizmetleri

BAYT Bilimsel Araştırmalar Basın Yayın ve Tanıtım Ltd. Şti.,

Ziya Gökalp Cad. 30/31, 06420 Kızılay, Ankara

Tel: (0312) 431 30 62

www.bayt.com.tr

Baskı

Sözkesen Matbaacılık San. ve Tic. A. Ş.

İvedik Organize Sanayi 1518, Sk., Mat-Sit İş Merkezi

No:2/40, Yenimahalle-Ankara

Tel: 0-312 395 21 10

Matbaa Sertifika No: 49363

Duygudurum Bozuklukları Psikofarmakolojisi

Kitap Yayın Yönetmenleri

Kürşat ALTINBAŞ

Sinan GÜLÖKSÜZ

Esat Timuçin ORAL

TÜRKİYE PSİKİYATRİ DERNEĞİ

İçindekiler

Yazarlar	vi
Sunuş	vii
Önsöz	viii
Bölüm 1: Tanımlar	1
<i>Ayşegül ÖZERDEM</i>	
Bölüm 2: Etiyoloji.....	9
<i>Çağdaş EKER</i>	
Bölüm 3: Antidepresan İlaçlar	45
<i>Şeref GÜLSEREN</i>	
Bölüm 4: Antipsikotik İlaçlar	101
<i>Yunus HACIMUSALAR</i>	
Bölüm 5: Duygudurum Dengeleyici İlaçlar	125
<i>Murat İlhan ATAGÜN</i>	
Bölüm 6: Deneysel Kullanımı Olan İlaçlar	149
<i>Neşe YORGUNER</i>	

Yazarlar

Murat İlhan ATAGÜN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Çanakkale
<https://orcid.org/0000-0002-8514-0576>

Çağdaş EKER

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, İzmir
<https://orcid.org/0000-0001-5496-9587>

Şeref GÜLSEREN

Serbest Hekim, İzmir
<https://orcid.org/0000-0001-8982-9613>

Yunus HACIMUSALAR

Serbest Hekim, Kayseri
<https://orcid.org/0000-0002-1777-2707>

Ayşegül ÖZERDEM

Mayo Clinic, Psikiyatri ve Psikoloji Bölümü, Rochester, Minnesota, ABD
<https://orcid.org/0000-0002-9455-5896>

Neşe YORGUNER

Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul
<https://orcid.org/0000-0001-8411-0466>

Sunuş

Bir uzmanlık derneğinin en büyük zenginliği, mensupları ve alanın ihtiyaçlarını gözetken mücadele geçmişi ve bunun en önemli yapı taşı olan bilimsel ürünleri ile dolu bir kitaplığı var edebilmesidir. Türkiye Psikiyatri Derneği kitapları, bilimsel bilginin harmanlandığı, psikiyatrik uygulama sınırlarının tanımlandığı, alanında en yetkin bilim insanlarınca kaleme alınan ruh sağlığı alanında uluslararası ölçekte örnek kaynaklardır. Kitaplığımıza yeni eklenen Duygudurum Bozuklukları Psikofarmakolojisi kitabı da referans bir eserdir ve böylesi bir kitabın hekimler için ulaşılabilir olması hepimiz için gurur kaynağı olmuştur.

Bu eser ile alanın ihtiyacı olan bir kitap daha okuyucusu ile kavuşacak, derneğimizin bilim emekçisi mensuplarınca üretilen her ürün gibi bu kitap da bilimsel zenginliğimizi daha da perçinleyecektir.

Bu kıymetli eserin hazırlanmasında emeği geçen bilim, dayanışma ve etik adına bilgilerini bizlerle buluşturan meslektaşlarımız olan yazarlara, editörlere ve derneğimizin yayıncılık kuruluna Merkez Yönetim Kurulumuz adına şükranlarımızı sunuyor, bu kitabı tutan ellere, tüm bilim sevdalılarına yeni bilgilerin kapısını açacak keyifli okumalar diliyorum.

Ejder Akgün YILDIRIM

Türkiye Psikiyatri Derneği Başkanı

Önsöz

Türkiye Psikiyatri Derneği Psikofarmakolji Temel Kitabı: Duygudurum Bozuklukları, psikiyatri hekimlerinin klinik uygulamalarına katkı sağlamak amacıyla psikiyatrik tanı gruplarına göre özgün yapılandırılmış bir kaynak kitap olarak tasarlanmıştır. Kitap hem depresif hem de bipolar bozuklukların tedavisinde kullanılan ilaç gruplarını ayrı başlıklar altında ele alırken, sadece onaylanmış tedavi seçeneklerine değil aynı zamanda deneysel gelecek tedavilere ilişkin güncel kanıtları da gözden geçirmektedir. Kitabın tedaviye yönelik olmasının yanında hastalıkların ortaya çıkışına ilişkin mekanizmaların ve tedavide kullanılan temel kavramların da yer alması hedeflenmiştir. Özetle, duygudurum bozukluklarının psikofarmakolojisi hakkında temel kavramlar ve güncel gelişmelerin kapsamlı bir şekilde bu kitapta ele alınmasına gayret gösterilmiştir.

Bölüm yazarları, duygudurum bozuklukları alanında çalışan deneyimli akademisyenler ve klinisyenlerdir. Bu sayede, kitapta ele alınan konuları kapsamlı bir şekilde sunmalarının yanı sıra, güncel gelişmeleri de takip ederek okuyucuları bu alandaki en son bilgilerle donatmak için özen göstermişlerdir. Bölüm yazarlarının titiz çalışmaları, zaman planlamasına uyumları ve paha biçilemez emekleri için yayın yönetmenleri olarak teşekkürü bir borç biliriz. Bu kaynak kitabın, psikofarmakoloji alanındaki temel kavramları ve güncel gelişmeleri öğrenmek isteyen tüm meslektaşlar için faydalı bir kaynak olacağını umuyoruz.

Kürşat ALTINBAŞ

Sinan GÜLÖKSÜZ

Esat Timuçin ORAL

1

Tanımlar

Ayşegül ÖZERDEM

Duygudurum Bozukluklarının Klinik Özellikleri

Duygudurum bozuklukları tüm dünyada yaygın görülen, farklı klinik görünüm-lerde, farklı tanı adları altında toplanan, yineleyici, yaşam boyu süren, bireyin ya-şamında işlev kaybına ve birlikte gelen psikososyal ve maddi kayıplara yol açan bir psikiyatrik hastalık grubudur. Amerikan Psikiyatri Birliği'nin tanı kılavuzu DSM 5 (American Psychiatric Association [APA], 2013) duygudurum bozukluklarını bipo-lar ve ilişkili bozukluklar ve depresif bozukluklar olmak üzere iki ayrı başlık altın-da ele alırken Dünya Sağlık Örgütü'nün ICD-11'inde (WHO, 2019/20121) önce depresif, manik, karma ve hipomanik dönemlerin tanımı yerleştirilmiş, tanı kodları belirtili dönemler için değil, onların zaman içindeki seyirlerine göre tanımlanmış olan tanılar için tanımlanmıştır (Angst vd., 2020). DSM-5'te bipolar bozukluklar psikotik bozukluklar ve depresif bozukluklar arasına yerleştirilmiştir. Bunun nedeni belirti özellikleri, aile öyküsü ve genetik alt yapı özellikleri gibi açılardan bipolar bozukluğun bu iki hastalık grubu arasında bir köprü konumunda olduğunun düşü-nülmesidir (APA, 2013).

DSM-5'te depresif bozukluklar başlığı altında majör depresif bozukluk, ısrarcı (persistan) depresif bozukluk, yıkıcı duygudurumu düzenleyememe bozukluğu, pre-menstrüel disforik bozukluk, madde / ilaç kaynaklı depresif bozukluk, başka tıbbi duruma bağlı depresif bozukluk, diğer belirtilen depresif bozukluk, tanımlanmamış depresif bozukluk ve tanımlanmamış duygudurum bozukluğu yer almaktadır.

DSM-5 bipolar bozuklukları bipolar ve ilişkili bozukluklar başlığı altında, ayrı bir hastalık grubu olarak tanımlar. Bu başlık altında bipolar I bozukluk, bipolar II bozukluk, siklotimik bozukluk, madde/ilaç kullanımı ile tetiklenen bipolar ve ilişkili bozukluk, başka bir tıbbi nedene bağlı bipolar ve ilişkili bozukluk, diğer belirlenmiş bipolar ve ilişkili bozukluk, belirlenmemiş bipolar ve ilişkili bozukluk, ve belirlenme-miş duygudurum bozukluğu yer alır.